

NESPORAZUM SA STVARNOŠĆU ILI ČOVEK POD ZVEZDAMA

1947. Čovek
bez ostatka

Pitali su po svim četama ima li neki kasapin. U jednoj javio se mesarov sin. Trebalo je zaklati tele koje su tog jutra doveli se-
ljaci.

(Sada mi tek pada na pamet vrlo, vrlo zanimljiv podatak da niko nije umeo da zakolje. Bilo nas je oko šest stotina omladinaca raspoređenih u dvadeset radnih četa: zidali smo selo kolonistima. Bilo je u nekim četama dosta demobilisanih boraca, znači ljudi koji su prošli rat kao aktivni učesnici, pa ipak, niko se nije javio da ume da kolje tele.)

Mesarov sin uzeo je sa drvlijanika sekiru i oprezno krenuo ka teletu koje je bilo vezano za pumpu. Odmah je bilo jasno da on nikada nije ubijao tele. Zamahnuo je sekirom da uslocom pogodi tele među oči, verovatno je njegov tata to radio isto tako ali brže. Raspalio sekirom tele po čelu, počelo da se otima. Udarilo ga još dvaput-triput, mi svi gledamo, širok krug, u centru pumpa, tele koje se sve jače otima i ljulja pumpu, mesarov sin imitira tatu bez uspeha. Video sam dotle e-
mo kako ubijaju ljude, bilo je nekako svečano, ovo je bilo smešno i jezivo.

Kada se tele otkinulo i pojurilo ulicom novoizgrađenih kuća digosmo hajku. Zabavljali smo se vičući a izbezumljeno tele beži od smrti. Neko je iz štaba doneo šmajsar kojim smo noću, straha-
reći pored ciglane plašili na dru-
mu seljake koji su nosili žito na
meljavu (jedan bi pregledao vre-
će dok drugi drži uperen šmajsar,
kao: da nije neka špekulacija).
Beži tele sa omčom oko vrata, beži
sasvim nesamotno, zaustavio ga ra-
fakl preko stomaka. Sekirom ga do-
tukli, prašina je odmah popila
svu krv. Morali smo da žurimo
na posao.

Teletinu u kupusu više niko ni-
je mogao da poveže sa jutro-
šnjom avanturom: kolektivnim
ubistvom tvrdoglavog stvorenja.

Na istoj toj akciji bila je Dan-
ka, mala šesnaestogodišnja pla-
vuša, lepa, radnica iz nekog pre-
duzeća. Posle su je poslali natrag,
kao kurvu. Izbacili iz čete, iz Nar-
odne omladine, samo platili kar-
tu trećeg razreda. Iako je isti Zu-
ca, peğavi zamenik komandanta,
na moje oči trzao na jednu drugu
brigadirku, Madjariću sa Telepa,
za koju sam pouzdano znao da je
kurva a on je moralisao pred ce-
lim strojem i psovao malu plavu
Danku. Steva brica je pričao do-
duše da je imao Danku u bunaru
(kopali smo tih dana bunare, ni-
ko te ne vidi, osam sati si pod
zemljom) ali smo svi zaključili
iz njegove priče da su se samo
ljubili. E pa sa tom Dankom jed-
nog dana sam radio ja, neki po-
seban posao, za dvoje. Nosili smo
nešto, šta li, pa je pala u nesvest
i ja sam morao da je odnesem do
senke. Podvukao sam joj ruke
pod miške prosto s namerom da
je odvučem u senku i, nehotice,
osetio pod šakom meke, prijatne,
devojačke grudi. Nisam imao pu-
nih petnaest. Bio je to neupore-
div doživljaj. To nije imalo ni-
kakve veze sa literaturom.

Radili smo i po deset časo-
va, hrana je bila loša, voleli
smo da pevamo, bili smo dobri
drugovi.

Sociološki
intermeco

(Tek nekih deset godina do-
cnije cela ta akcija dobila je
za mene potpuno nov, sociološki
aspekt. U tom kraju Vojvodine
u kome smo gradili to novo selo,
pre naše pojave postojala su sa-
mo velika imanja. Na par raz-
bacanih salaša živeli su poljopriv-
redni radnici, bila je koncentrisa-
na tehnika. Mi smo uime pravde
i istorijske nužnosti raspapčavali
te velike posede, rušili salaše,
pomagali novim vlasnicima zem-
lje da se što pre uobliče i for-
mulišu u male posednike. Sećam

se, godinu dana ranije u akciji
koja se zvala Obnova Srema, ru-
šili smo divnu veliku štalu u ko-
joj bi imalo mesta za stoku iz
tri sela. Dosta se crepa polomilo,
i letava, i cigle. Ciglu smo čistili
od maltera i odmah je prevozili
na izgradnju malih, individual-
nih kuća. Veliku zgradu smo ru-
šili sa zadovoljstvom, bila je to,
za nas, nemačka zgrada. Čitave
dve godine posle oslobođenja mi
smo još uvek videli u toj zgradi
simbol tudjeg feudalnog gospod-
stva nad seoskom sirotinjom ko-
ju je činio naš živalj. Nismo uop-
šte primetili da rušimo zgradu, le-
pu, veliku i čvrstu zgradu.

Rastojanje od jedne decenije
poljuljalo je samouverenu deča-
čku svest o neprikosnovenoj na-
prednosti svakog mog tadašnjeg
postupka. Mogu se znači iskrene-
mo, naprednom svešču raditi
privredno nazadne stvari! Stvar
se komplikuje time što smo ru-
šeci lepo uređene salaše zaista
sprovodili istorisku nužnost i
ostvarili pravdu za kojom su
ljudi žuljevitih ruku dugo žude-
li. Ako se medjutim, opet, za kri-
terijum istine uzme praksa, stvar-
na, privredna praksa a ne ideje
ljudske, ideali i ideologijom na-
topljeni sentiment, ostaje činje-
nica da smo rušili lepu veliku
zgradu koja je bila naša zajedni-
čka i gradili male privatne kuće,
štale i bunare.

1947.
Nastavak

To je bilo sve sa Dankom, me-
koća pod dlanom dečakovim,
uplašio se, zbunio, šta li, napra-
vilo se odmah lud, zapamtio, raz-
mišljao. Iduće nedelje su je po-
slali kući. Strogo intiman doživ-
ljaj ostao je zapretan, nikome
saopšten, neintegriran.

A kako sam doznao da je Ma-
djarića sa Telepa zaista kurva?
Bila je igranka jedne subote,
na kraju čitavog ređa novoizgra-
đenih kuća. Stanovali smo na
ovom kraju, na samom početku,
u prvih pet-šest, zatim kuhinja,
magacin, pa čitav niz praznih ku-
ća. Kad se završio tango i opet
počelo kozaračko kolo Mileta,
pekarški pomoćnik, odveo je,
skriven senkama, Reziku u prvu
praznu kuću i imao je. Bila je
fina ženska, — pričao je Mileta...

Bila su predavanja o postanku
života po Oparinu, ima li života
na drugim planetama, o istori-
skom materijalizmu po Ostrovi-
tjanovu: prvobitna zajednica, ro-
bovlasnički sistem, feudalizam,
kapitalizam, socijalizam, komuniz-
am. Izgradjivali smo se politički
i učili kako se pravi malter, kako
se peče cigla, kako se kopaju
bunari.

Dakle:

stvaralaštvo: izgradnja sela, rad,
učenje, kolektivni život
avanturizam: ubistvo teleta,
noćne straže, logorske vatre
destrukcija: rušenje salaša,
proterivanje iz brigade, ubi-
stvo teleta

Ono što je čudno i protiv čer-
ga se bunim je činjenica da ne-
dužni dodir moga diana i Danki-
ne dojke, ljubljenje Dankino sa
Stevom bricom, ono što se dogo-
dilo izmedju šesnaestogodišnje
Rezike i osamnaestogodišnjeg Mi-
lete u praznoj kući, pa i docni-
je trzanje Zučino na Reziku, tre-
ba da padne u rubriku avanturi-
zam, pa čak i destrukcija, iako
učenje i praksu intimnih ljudskih
odnosa po svom intimnom mo-
ralu moram da stavim u rubri-
ku stvaralaštvo.

Pošto ne znam da izadjem iz
tog ne baš začaranog kruga, pa-
da mi (čudljivo?) na pamet da i
ubistvo onog teleta svrstam u
stvaralaštvo: bio je prijatan
kolektivni trenutak kada se tele
pokošeno rafalom zabatrgalo u
prašini, svi smo se osetili pomalo
saučesnicima u toj pobeđi. Po toj
liniji bili smo i učesnici u Mile-
tinoj pobeđi nad ženama, nad
svim ženama sveta, bili smo i
saučesnici kad je Zuča uime nas
šest stotina rodoljubivih asketa
oterao malu nemoralnu radnicu

nazad u njenu krojačku radioni-
cu, ako je prime.

1958.

Jedanaest godina docnije, iza-
šao sam na terasu malog i ljup-
kog provincijskog hotela u kome
sam boravio.

Kao da sam zakoračio u pro-
hladnu i bistru vasionu. Iz bes-
konačnosti žmirkale su zvezde na
mene, dvadesetšestogodišnjaka
koji stojim sada i ovde... Tako
se dogodilo: više nisam imao svo-
je godine. Ostalo je: stojim i sa-
da i ovde ali mojih godina više
nije bilo. Pred zvezdama je sta-
jao nekakav smrtni i misaoni or-
ganizam u kome su svitali divni,
zreli upitnici.

Šta je to dvadesetšest morao
sam da se pitam. Pred tim da-
lekim tamo ogromnim i jakim,
za mene ovde tako malim, trepe-
ravim svetiljčicama koje su te
migove žmimule možda daleko
pre mog rođenja. Ceo sistem bio
je prisutan: beskonačnost prostora,
svežina noći i miris bliske
reke, odsustvo svih zabava i duž-
nosti kojima bih po društvenom
običaju i obavezni prepunjavao
svoju intimnu prazninu.

Broj 26 nije više postojao. Bio
je potpuno obemisljen. Ni sebi
nisam mogao da dokažem koliko
imam godina. Nisam imao legiti-
maciju pri sebi. Tako sam ot-
krio da ti fantomi koji se zovu
godine starosti, školska sprema,
politička pripadnost, uspomene iz
prošlosti, radni staž, imate li ne-
kog u inostranstvu, znanja važna
za vojnu silu, NE UPOTREBLJA-
VAJ U STANICAMA, konačno i
br. leg. 385529—Bgd/54 ustvari
ne postoje. Svi ti brojevi i kla-
sifikatori, sve te klase i ti fak-
tori, ne postoje kada se su-
očim sa zvezdama. Pod zvezdama,
pred sobom u stvari, sam u vasio-
ni, otpada sve što je izvan naj-
užeg, fizički i emocionalno neutu-
dijvog ostatka mene. Kada osta-
ne samo to, to što postoji samo
danas, ostane i komunicira samo
sa sobom, onda, pred zvezdama
smrtna polazeš ispit: živim li ja
dovoljno da bih mogao mirno da
umrem, živim li ja aktivno sada
za svog života da bih mogao ča-
sno da se pretvorim u minerale
i postanem anonimno večit kao
zvezda, da nikog ne bude sramo-
ta, jesam li dovoljno čovek a ne
samo struktura mesa, krvi, kosti-
ju i dlaka, i čvor žlezda sa par
nepovezanih sentimentata, nano-
sima straha i zakrečenim opasno-
snim mislima? Jesam li postao
dobar kristal čoveka koji živi i
raspinje se svim svojim htenjima
i ljubavima da na kraju
ostvari lep i čist pepeo za sobom,

(nastavak na 5 strani)

pošteno se igra

kuda ću posle svršenog neba posle
iznuđjene tišine u ljudima posle
ptice u ovoj pesmi napisane posle
proleća drukčije doživljenog opet

kuda ću nedonošče i golub osmišljen
olovkom od mokrih prstiju nacrtan pa izbrisan
mršnjom od neverice izbrisan do lutke detinje
samo da sam drugo da sam bar kost ili san

bežim vilovito izmišljam putanju i kamen
vrata na kamenu gde da se svijem
gde da se svedem na dve tri proste stvari

milu mu otadžbinu dragu mu postojbinu
zašto tera konje po mom dvorištu
taj zulumčar taj janičar taj vojnik od trave.

+ + +

Vodom tamnom vodom žalnom
zvezda dojkul dečacima pruža
tri zore tri gore u lobanji rata u sutonu mira
reka vodom tamnom tugom žalnom teče

reč rečena iz nebuha iz zasede
vukovi ispod mulja ispod žila kriju se
zlatne značke za sve igre i igračke
u moždanu gustu pesmu pretvara se

dolazim opet
vodom zvezdanom dojkom žalnom
pa ridja da me nemirno zarumeniš

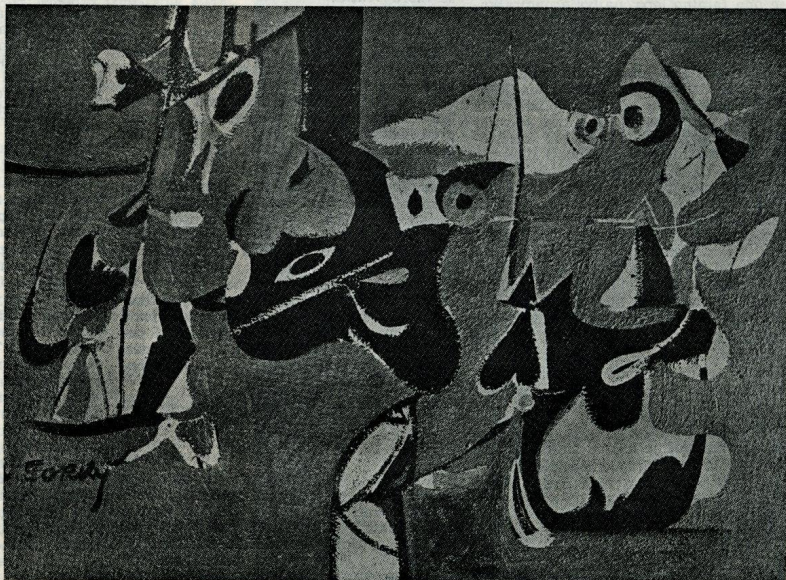
dok raj dok pakao crtamo na dlanu
u ovom danu u ovom hlebu gravamo
ništa da ne vrisneš sve da odneseš

+ + +

To nije zabranjeno
to nije lan posejan jednog jutra pre mene
pa biljana platio da beli
ohridom ruke da natopi
to nije san i vrisak bumovan
izvan kore bagremove
o dobri konji postali
ko se još javlja za ovu noć
iverje leti o žuta ptico na grani
o žedna ženo pod drvetom
to nije bilje biljanino
to nije kobilje zajesenjeno
izvan prstiju u pepeo pretvorenih.

šuma u šumi
cvet u cvetu
ko u gori govori
ko u gori zlo govori
da l vuk vuka hoće to
da l čovek čoveka zna to
strašna si ptico od krvi
od žita ženskog
jagoda zrela do sunca crvena
golub u golubu
cvet u cvetu
da l igra igra se i dalje
u ovoj šumi
u šumi.

Rado RAJK

arshile gorky

bašta u soči, 1941